

Tekster om Hamsun i jubileumsåret 2009. Et skråblikk på Ingar Sletten Kolloens Hamsun-biografi (del 1) *Hamsun - Svermeren* (2003)

av Knut Michelsen, cand.philol. og norsklærer i vgs.

I forbindelse med Hamsun-jubileet 2009 fokuseres det i langt større grad enn tidligere på det problematiske ved Hamsuns forføreriske stil og dens iboende prenazisme.¹ Det er kanskje i like stor grad grunn til å problematisere de siste tiårenes tekster om Knut Hamsun og hans verk, altså den relativt omfattende biografiskrivningen rundt dikteren.

Bokhøsten for litt over 30 år siden, altså i 1978, druknet i enda en Hamsun-debatt i det norske samfunnet.² Spørsmålet var den gangen enkelt sagt om Knut Hamsun kunne ansees som et ”uskyldig geni”³, eller i hvilken grad det er mulig å skille mellom dikteren Knut Hamsun og ”politikeren”. Bakgrunnen var selvsagt dansken Thorkild Hansen halvdokumentariske og provokative monumentalverk *Prosessen mot Hamsun* som var kommet på norsk samme år. Tone Ingeborg Nilsen har i sin oppdaterte Hamsun-bibliografi fra 1981 registrert et hundretall artikler og innlegg i de store hovedstadsavisene dette året, mens journalisten Simen Skjønsberg i *Dagbladet* antyder at knapt en norsk avis var uten stoff om Thorkild Hansens bok i denne tiden (Skjønsberg:8). Både forfattere, kritikere, journalister og kjente akademikere deltok, norske og utenlandske. Debatten spredte seg også til andre medier og ebbet først ut på våren og forsommeren året etter. I et intervju med Haagen Ringnes i *Arbeiderbladet* 23. sept. 1978 uttalte journalisten og kritikeren Kjell Chr. Johanssen at ”det var livsfarlig for norske å skrive boka om Hamsun”.

I biografi-bølgen som fulgte tiårene etterpå, var forlagene tydeligvis ute etter en ny norsk biografi om Knut Hamsun⁴. Tore Hamsuns biografi solgte fortsatt godt og kom ut i flere nye opplag. Engelskmannen Robert Fergusons biografi kom ut sent på 1980-tallet og høstet gode kritikker. Men den store norske og oppdaterte Hamsun-biografien som også greide å turnere det vanskelige temaet om dikterens politiske sympatier under krigen, lot vente på seg.⁵

Valget falt etter hvert på journalisten og skribenten Ingar Sletten Kolloen som hadde kommet ut med en kritikerrost biografi om lyrikeren og Lom-væringen Tor Jonsson (*Berre*

¹ Jfr. Jørgen Haugans kronikk i Aft. 9. des. 2008 og hans litterære biografi *Solgudens Fall. Knut Hamsun – en litterær biografi*. Oslo: Aschehoug 2004.

² Noen snakker om Hamsun-sykluser på rundt 5-7 år i den norske offentligheten som et slags ”naturfenomen”.

³ Jfr. *Det uskyldige geni? Fra debatten om ”Prosessen mot Hamsun”*, utgitt 1979.

⁴ Mine opplysninger baserer seg her på opplysninger fra flere kilder i miljøet rundt Hamsun-selskapet.

⁵ Litteraturkritikeren Øystein Rottm var inne i bildet. Jeg antar at Hamsun-forskeren Lars Frode Larsen også var det, og kanskje flere.

kjærleik og død) i 1999. Kolloen er gudbrandsdøl selv og skrev i denne boken om en sambygding av Knut Hamsun (og hans familie). Kolloen starter også biografien sin om Hamsun med betroelsen om at ”Knut Hamsun døde da jeg var et halvt år” (Kolloen 1:9). Her gis det altså inntrykk av en viss grad av bånd mellom dikter og biograf, skal vi tro Kolloen selv.

Det er uvisst i hvilken grad dette har spilt inn i valget av biograf fra forlagets side, antagelig i svært liten grad. Om slike overveielser likevel skulle ha funnet sted: Kolloens skildring av den unge Knut Hamsuns oppvekst og tragiske familiebakgrunn, og særlig tiden i Ottadalen⁶ og utreisen, er langt den svakeste delen i tobindsverket. Til tross for dette: Valget av Kolloen som Hamsun-biograf i Gyldendal før 150-årsmarkeringen for dikterens fødsel, har ført til en betydelig forlagssuksess. Han har vært innstilt til Brageprisen to ganger for tobindsverket om Hamsun og fikk Den norske leserprisen i 2004. Etter utgivelsen av første bind *Hamsun - Svermeren* i 2003 sto flere kritikere i kø for å hylle det nye medlemmet av det selebre selskap av Hamsun-biografer, og han var til og med journalist: ”Grunnsolid om Hamsun,” skriver Yngvar Ustvedt i VG. ”Dette er det mest etterrettelige og omfattende som noensinne er skrevet om Knut Hamsuns liv, og det er nydelig ført i pennen,” uttaler journalisten og Hamsun-kjenneren Terje Stemland i Aftenposten. Fartein Horgar i Adresseavisen går enda lenger: ”Ingen annen norsk biograf når Kolloen til knærne.”

Men det fantes også kritisk røster.⁷ De påpekte problematiske språklige trekk ved Kolloens tekst, blant annet forholdet mellom fortellerinstansen og den biograferte. Flere mente også at biografien ikke avslørte vesentlige nye ting om dikterens liv. Tar man for seg de rundt to hundre første sidene av *Hamsun - Svermeren* er avstanden mellom biograf og biograferte knapt til stede, mens biografene Lars Frode Larsen og Jørgen Haugan på sin side holder Hamsun på fem armlengders avstand, minst. Kolloens tekst er ikke en gang fiksjonalisert biografi, men fiksjon presentert som biografi. Sletten Kolloen lever seg inn barnet Knut og den fattige familien med en frapperende evne som til tider bikker over i det selvopplevde og selvbiografiske, for deretter plutselig å ta sjumilsstøvlene fatt og betrakte Hamsun fra forskerbordet. I tillegg preges fremstillingen av språklig slurv og til tider et barnaktig språk som nærmer seg ukebladet eller ungdomsromanen:

Han som snart er tre år, må stadig trøstes. Moren tar ham på armen og viser ham maskinene. De dunker navnet hans fram:

⁶ En sidedal til Gudbrandsdalen.

⁷ I Birger Emanuelsens masteroppgave fra våren 2008 på UiO er det en gjennomgang av mottakelsen av den norske og danske utgaven av biografien, jfr. note 10.

Knud! Knud! Knud! Knud!

Da blir han blid, han stirrer på de blanke stempelstengene som beveger seg opp og ned. Dette er hans andre barndomserindring [og her kommer en fotnote som viser til en psykoanalytisk samtale med Dr. Strømme nesten 70 år senere, min anm.]

Så tuter noen ut navnet hans: Knuuuuuuuud... Knuuuuuuuud... Knuuuuuuuud..." (Kolloen 1:23).

I det hele tatt gjør Kolloen svært mye ut av at hans biografi hviler på et faglig, ja vitenskapelig basert grunnlag. Dette er ikke bare en biografi, men "et forsknings- og skriveprosjekt" i samarbeid med et "prosjekt-team" (Kolloen 1:9). Akademisk betydelige personer som Sigmund Karterud (professor i psykiatri), Irene Engelstad, Harald S. Næss og Lars Frode Larsens nevnes i innledningskapittelet *Takk*. Likeledes bidragsytere som Bernt Hagtvedt, Atle Kittang, Geir Mork, Inge Eidsvåg og Knut Olav Åmås. Noteapparatet er betydelig, kilde- og litteraturoversikten fyldig.

Kolloen gjør så et retorisk grep i innledningen. Han ber leseren starte bakerst i boken og lese et kapittel der han advarer leseren om å ikke la seg "lure". Kapittelet heter *Til leseren*.

Her presenterer han så biografien bokhistorie eller tilblivelsesprosess og hvordan han ønsker at leseren skal forholde seg til alt det vitenskapelige arbeidet som er gjort i "research"-perioden. Han skriver om biografien dilemmaer, om den allvitende forteller han har valgt å bruke, om en utarbeidet "personlighetsstudie" som er gjort av Hamsun⁸, og om alle brevene han har funnet på Nørholm, det vil si familien Hamsuns private arkiv. Kolloen renonserer så videre både på å være vitenskapelig og skrive "psykobiografi"⁹ (Kolloen 1:450) og tilkjenner at biografi-skriving i verste fall kan skape "falske konstruksjoner" (sst.) og - han *advarer* igjen:

"Det er ikke mulig å skrive den definitive beretningen om et menneskes liv, uansett hvor grundig og sannhetssøkende man er. Den som arbeider seriøst med denne sjangeren, og det gjør etter hvert mange i Norge, blir raskt klar over livets kompleksitet og biografisjangerens begrensninger. Livsberetningens røde tråder er som klessnorer biografien henger vedkommendes plagg opp på. Hverken mer eller mindre. Og likevel – lykke til med dette første av to bind (Kolloen 1:451 f.).

Spørsmålet for en bokklubb-leser blir om disse advarslene blir så sterke at man får følelsen av å ha kjøpt "katta i sekken". Salgstallene skulle imidlertid ikke tyde på det. Kolloens Hamsun-

⁸ Studien er trykket i *Samtiden* 2003 (s. 108-119) med tittelen "En personlighetsvurdering av Knut Hamsun" og er bygd på det amerikanske diagnosesystemet DSM-IV, og personlighetsprofilen er laget ut fra en "fem-faktormodell". Einar Kringlen har mer eller mindre "slaktet" studien i artikkelen "Knut Hamsuns personlighet" i *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 1, 2005.

⁹ Psykobiografien ser forfatterens verk som fortrenge ønsker, traumer og konflikter eller som transformerte uttrykk for forfatterens ubevisste lengsler og drifter, jf. Lothe s. 206.

biografi er blitt en så stor litterær og økonomisk suksess at den nå er laget en forkortet internasjonal utgave som ble lansert i Danmark i fjor,¹⁰ og den kommer også ut oversatt til engelsk og skal lanseres både i England og USA. Nettavisen *Side 2* meldte allerede 20. des. 2006 at ”The New Yorker har allerede skrevet en fem siders artikkel om Hamsun med utgangspunkt i biografien.”¹¹ I det hele tatt har merkevarebyggingen eller ”branding-en” av biografien i forkant vært svært omfattende fra forlaget side med hyppige mediereportasjer og bilder av forskerteamet på jakt etter nye kilder der leserne nærmest blir lovet ”at biografien vil avsløre en rekke nye sider ved Hamsuns liv”¹². Så har de da også selv en læremester i merkevarebygging som biografiobjekt. Hamsuns beryktede foredragsturne i 1891 landet rundt var ingen tilfeldig og uorganiserte affære. Den gjorde ham også rik, for en stund. For pengene rant ut av lommene hans like fort som de kom inn; han levde i sannhet fra hånd til munn på femsifrede beløp, som noen uttalte om vår egen Ole Paus en gang.

Første halvdel av *Hamsun - Svermeren* er skåret omtrent over samme lest som biografiene til både Einar Skavlan (1929/34), Tore Hamsun (1952/59/76) og til dels Robert Ferguson (1987/88). Men det narrative eller fiksjonaliserte hos Kolloen er enda sterkere til stede enn hos Tore Hamsun, og Fergusons nøkterne stil og refleksjonsnivå er til tider nesten helt fraværende hos Kolloen. Det er som om Gyldendals biograf har tappet ny og ugjæret vin på gamle flasker og satt på en etikett som opplyser om at ”dette er en fritt oppdiktet fortelling basert på grunnsolide vitenskapelige metoder”.

I biografi-delen nevnt over og som rundt regnet skildrer Hamsuns ungdom, har jeg registrert et sted mellom 20 og 30 forekomster av et romantisk topos med røtter i antikken som samlet sett fremstiller den unge Hamsun som ”ensom, lidende og genial”, altså dikteren som det forfulgte og geniale unntaksmenneske.¹³ Men hos Kolloen er det ensomme og lidende langt mer fremtredende enn fremstillingen av den (fødte) geniale kunstner. Det er nettopp ett av Kolloens hovedanliggender med sin biografi, at Hamsuns dikterevne er et produkt av et helt livs arbeid, slit og forsakelse og ikke en *medfødt* genial egenskap. Biografen har sågar etter utgivelsen i flere intervjuer, blant annet i tv-programmet *Bokbadet* på NRK høsten 2004 uttalt at Hamsun ”startet som en Margit Sandemo og endte som en av verdens største forfattere”. Ja til tider kan det virke som om Kolloen særlig ønsker å fremheve det udannede,

¹⁰ Boka har allerede avfødt en masteroppgave i litteraturformidling våren 2008 på UiO av Birger Emanuelsen, jfr. <http://ask.bibsys.no/ask/action/show?pid=082734860&kid=biblio>

¹¹ Jfr. <http://www.side2.no/kultur/article842007.ece>

¹² Jfr. Dagbladet, 6. juni 2003.

¹³ Jfr. Marianne Egelands *Biografiens retorikk*. Oslo: Doktorgradsavhandling ved Det historisk filosofisk fakultet UiO 2001, men også ”publikumsutgaven” *Hvem bestemmer over livet? Biografien som historisk og litterær genre*. Oslo: Universitetsforlaget 2000 (som altså kom først).

uskolerte, språklig hjelpeløse og bondske ved den unge Hamsun, og kildene her er mange, også fra København-tiden like før det litterære gjennombruddet. Det siterte diktet *Til Gønner Torgerson* fra det første Amerika-oppholdet gir i hvert fall ikke noe bud om at noe stort nasjonalt dikter-ikon var i emning:

En tåre av øiet vil briste,
for alt, jeg har længtet og tenkt:
Forlad mig! Nu var det *den sidste*:
Selv tårenes elv har jeg stængt (Kolloen 1:78).

Men mens Kolloen tar et oppgjør med fremstillingen av Hamsun som født genial, dveler han som sagt ofte ved fremstillingen av Hamsun som ensom og lidende, og biografens egen tekst er til tider preget av en naiv og språklig uforløst sentimentalitet. Men siden Kolloen er en del av et forskerteam der den svært velrenommerte Hamsun-forskeren Lars Frode Larsen tydeligvis er en sentral person, er det som om Larsens nøkterne kildehenvisninger holder ham igjen som biograf i skildringene av ensomheten og lidelsene til hovedpersonen, særlig i Kristiania-tiden i Tomtegaten 11 i 1881, før han flytter til Gjøvik utpå våren.

På side 71 skildrer han Hamsun der han ensom sitter på et vinterkaldt Vaterland og stopper papirkuler¹⁴ i ørene ”for å stenge usselheten ute”. To sider og et halvt år senere slår Kolloen fast at ”tiden da han hadde kunnet leve på stor fot, var definitivt over. På mindre enn et år hadde han brukt bortimot åtte års lønn som lensmannsfullmektig [...] Ryktene om pengebruken stengte flere og flere dører for ham” (Kolloen 1:73).

På denne måten oppstår det en form for ellipse eller lakune i teksten. Eller kanskje er dette et bevisst fortellergrep fra biografens side? Den impliserte forfatter med sine styrende holdninger til den biograferte, blir i verste fall et kollektiv av flere stemmer som tidvis står i åpenbar motsetning til hverandre.

Kolloen åpner biografien med et Hamsun-sitat som på mange måter representerer grunnstemningen i hans Hamsun-fremstilling: ”Med vinteren fulgte alltid en ond tid for ham, en lidelse som var som ingen anden og som ingen anden forstod.”¹⁵

Og onkel-myten om den ”onde” Hans Olsen har han beholdt til tross for Larsens grundige gjennomgang av et kildemateriale som i hvert fall også viser andre sider ved Hans Olsen enn overgriperens. Ikke bare blir Hamsun slått av Hans Olsen, hos Kolloen flyter også blodet, og offeret kan vise frem sårmerkene til sine nærmeste venner. ”Og de hadde latt Hans Olsen fortsette å slå” (Kolloen 1:35). Og familien på Hamsund vet også om overgrepene, men

¹⁴ I *Sult* spiser hovedpersonen papirkuler.

¹⁵ Kolloen oppgir ingen kilder her. Antagelig er sitatet fra en Hamsun-roman.

lar ham forbli hos onkelen. Han hogger seg i foten og ”Han vil rømme i en båt. Når han oppdager at det ikke er årer i den, legger han seg i stevnen og lar seg drive av sted. Han blir funnet og brakt tilbake til prestegården og morbror Hans” (Kolloen 1:29).

For å gjøre sulten og lidelsene enda mer dramatiske, sammenlignes maten hjemme på Hamsund med den han får hos Hans Olsen: ”Ingenting er som hjemme. Mors smør, skjørøst, kakubrød, lefse, mysusuppe, blodpølse, melkegryn, vassgraut med oppvarmet melk oppå og smørklatt” (Kolloen 1:30). Men er dette en skildring preget av biografens *egen* barndom i Gudbrandsdalen på 1950-tallet eller fra gården Hamsund på 1860-tallet? En vanstelt gård rammet av flere uår etter hverandre der det på det meste bodde 16 mennesker som hadde det så smått at Pedersen-familien måtte sende ungene vekk for i det hele tatt å unngå sultedøden? Alternativet var i hvert fall ikke annet enn oppløsning av hele familien som gårdshjelp, legdefolk eller innerster på andre gårder.

Kolloen selv opplyser jo at tross nydyrkingen var avlingen ”kun to tønner bygg og seks tønner poteter” (Kolloen 1:25). Og alle kilder Larsen viser til fra denne tiden, understøtter antagelsen om at det var fattigdommen og nøden på gården Hamsund som var årsaken til at barna ble sendt bort. Og onkelen Hans Olsen ble familiens redning, som så mange ganger før. Den unge Hamsun må i hvert fall ha kjent følelsen av matmangel og sult før han kom til onkelens hus på Presteid.

Når det gjelder de to ”selvbiografiske” tekstene fortellingen *Et Spøgelse* (Kratskog, 1903) og artikkelen *Lars Oftedal* publisert i *Dagbladet* 3. oktober 1889 (som en av flere om Oftedal), er dette sentrale kilder i de aller fleste biografisk verk om den unge Knut Hamsun. Mens de fleste biografier gjengir eller forholder seg til Hamsuns egen tekst (helt eller delvis), er disse hos Kolloen *direkte* inkorporert i den fiksjonaliserte teksten om Knut Hamsuns liv. Og kildene som ligger til grunn for disse ”fortellingene” finnes altså bare som notehenviing og i kildeoversikten bak i biografien.

Boken *Sult* brukes til tider også på samme måte av Kolloen. Den direkte slutningen fra verk til levd liv er tydeligvis helt uproblematisk for biografen. Her står han imidlertid støtt i den biografiske tradisjonen om Knut Hamsun som har vært skapt her i landet, en tradisjon Lars Frode Larsen har hatt som ambisjon å ta et oppgjør med.

Kolloen har imidlertid i tillegg også navnet på en av møtedeltakerne i Oftedal-artikkelen samt eksakt antall mennesker i rommet i onkel Hans Olsens hus på Presteid:

En vårsøndag sitter han, Sophie Marie og syv voksne i en varm stue i morbrorens hus. Utenfor vaker noen gutter han kjenner, han har et håp om å unnsnippe etter første økt.

Sortkledte og dystre lytter de voksne til hva gutten leser i bladet som morbroren har funnet fram.

Endelig er han ferdig.

Da nikker de alvorlig til hverandre. Dette har gjort dem godt, uken er lang og inneholder mange fristelser, det gjelder å styrke seg, de kan aldri være trygge nok. Derfor nikker de enda en gang som tegn på at de trenger mer. Og Hans Olsen gir sin søstersønn et nytt hefte. Utenfor hører han jevnaldringene hviske: Knud! Han ser hvordan de legger seg fram mot vindusposten og kikker inn på ham og de andre i stuen. De må skjønt at han er en fange, til slutt springer de sin vei.

Disse ordene er ikke slik at alt annet forsvinner, disse kan han lese høyt samtidig som han tenker på annet (Kolloen 1:32).

Radbrekkingen av Hamsuns berømte tekst er nesten total, og biografen fortsetter i sin ukebladpregede stil i en ny parafrase over Hamsuns berømte fortelling *Et Spøgelse*:

Hadde han selv forsøkt å ønske noens død da han fant en hvit, frisk fortann på kirkegården?

Ingen døde.

Men en kveld banket det på vinduet, han så et ansikt som stirret på ham, en mann med rødt helskjegg, et rødt ullbind og sydvest, og så begynte mannen å le og åpenbarte et hull i tannrekken.

Han treiv figuren og tannen og sprang ned mot stallen. Der var ingen. Han innså at det han nå hadde opplevd, måtte han bære på helt alene. Og han måtte avslutte det alene ved å bringe tannen tilbake i vigslet jord. Han viklet den inn i lommestørklet og bega seg de vel tre hundre meterne opp til kirkegården. Idet han kikket inn gjennom kirkegårdsporten, fikk han se noe som gjorde at han sank på kne. Mannen stod og pekte hvor han skulle gå (Kolloen 1:32).

Og kapittelet avsluttes med et av Hamsuns første dikt om en reinsimle som måtte slaktes for å understreke den unge Hamsuns dystre og plagede sinn på den tiden:

Hun har ustridt sine hungers plage
og hviler sødt i sit graves lin.
En Zions vægter skal dig modtage
Med hisset manna og altervin (Kolloen 1:34).

I kapittelet *Speilkabinettet* i del 3, *Sommer*, bruker Kolloen noe av den samme teknikken i behandlingen av boken *Sult*. Hans egen fiksjon og Hamsun tekst glir over i hverandre, men avsnittene fra den berømte boken er i hvert fall ikke parafrasert i den grad som over. Her bruker han heller rene sitater fra *Sult*-skildringen innflettet i den løpende teksten slik at vi kan skille mellom Kolloens fiksjon og Hamsuns fremstilling av den lidende kunstneren.

Axel Lundegårds berømte skildring¹⁶ av den lidende og geniale outsider Knut Hamsun anno 1888 i København er imidlertid bare nevnt i en fotnote av Kolloen. Men skildringen av den feberfrosne dikteren på kvisten i St. Hansgade 18¹⁷ uten mat og uten lys og varme er dramatisk skildret av biografen: ”Sulten, frosten, mørket og diktningen trevlet ytterligere opp nervene” (Kolloen 1:121), mens det berømte tiggerbrevet til Johan Sørensen der lidelsesskildringene over er hentet fra, beskrives av biografen på den annen side som kynisk og manipulerende fra Hamsun side: ”Sørensen sluker agn og krok og sender umiddelbart 200 kroner” (Kolloen 1:123). Biografen rir her altså flere hester enn godt er, og Kolloen lar her Hamsun slippe unna med noe som antagelig ikke kan kalles annet en et forsøk på økonomisk svindel fra dikterspirens side. Det hadde jo lyktes så overraskende godt med den store pengesummen Hamsun hadde lånt av rikmannen Zahl på Kjerringøy nesten ti år tidligere, penger Zahl aldri så igjen.

Av alle Hamsun-biografier gitt ut i Norge siden slutten av 1920-tallet er Kolloens første bind *Hamsun - Svermeren* fra 2003 antagelig den mest problematiske teksten rent språklig sett, både når det gjelder fortellerinstans, bruken av metaforer¹⁸ og innebygde selvmotsigelser i den løpende teksten, altså det metonymiske aspektet, samt den litt ureflekterte imiteringen av Hamsuns egen stil¹⁹. Og spesielt problematisk er Kolloens valg ved å omskrive to sentrale ”selvbiografiske” tekster av Hamsun som svært ofte legges til grunn i biografiskrivningen om dikteren.

Det blir enda mer problematisk når vi vet at Oftedal-artikkelen er beheftet med flere opplagte erindringsfeil fra Hamsuns side slik Lars Frode Larsen viser i kapittelet 2.2. *I sin onkels hus* i *Den unge Hamsun* (1998) og at fortellingen *Et Spøgelse* kanskje ikke er noe annet enn en Turgenjev-pastisj over *En besynderlig Historie* (utgitt på dansk i 1873) og *Visioner* (på svensk i 1876)²⁰. Kolloens kjennskap til nordnorske forhold, altså Hamsuns eget landskap, virker heller ikke overbevisende (for en som har bodd i landsdelen selv), og de to svært betydningsfulle Amerika-oppholdene til den unge dikteren virker det bare som Kolloen han har lest seg opp på. Det var mangel i ”research-en” og tidspresset på ”deadline” samt

¹⁶ *Sett och känt* av Axel Lundegård. Stockholm 1925 (publisert tidligere som avisartikkel i *Svenska Dagbladet* 10. desember i 1920.) Historien om Hamsun er gjengitt i Lars Frode Larsens *Radikaleren – Hamsun ved gjennombruddet*, s. 32 f. Oslo: Schibsted 2001

¹⁷ St. Hans gade 18 på Nørrebro var på den tiden Hamsun flyttet inn, et helt nytt hus bygget som arbeiderbolig. Hvor glissent og trekkfullt og fattigslig det var, er derfor usikkert. Men han bodde øverst på kvisten og flyttet til en annen adresse like før julaften samme året.

¹⁸ Hvordan skal vi som lesere forstå at Hamsuns liv fortalt kronologisk, er delt opp i årstider? Del I: Vinter – Del II: Vår osv.

¹⁹ Det gjelder spesielt den eldre Hamsuns velkjente bruk av eksklamasjon (eller utbrudd) og episke spørsmål i den løpende teksten.

²⁰ Jfr. Martin Nags *Geniet Knut Hamsun – en norsk Dostojevskij* fra 1998 der Nag påviser påvirkningen på Hamsuns forfatterskap både fra Gogol, Turgenjev, Tolstoj og Dostojevskij. *Et Spøgelse* er omtalt på s. 12 og 13.

behovet for hurtig suksess som felte Thorkild Hansen. Kolloen ligner her i foruroligende grad på ”sin danske fetter”.²¹

Hamsuns mange kvinnehistorier på 1890-tallet etter at han var kommet tilbake fra Amerika for godt, førte til en rykteflom om dikteren. I hjem han frekventerer, skjer det ikke sjelden at han av mannen i huset både ”låner” penger og kone (eller andre kvinnelige medlemmer av familien). Hans nevrotiske, pubertale og seksuelt hemmede sol-og-vår-mann-tilværelse på denne tiden har Jørgen Haugan skildret som manglende evne til å inngå i dypt og forpliktende kjærlighetsforhold, en slags overflatisk ”trubadurkjærlighet”. Kvinnene rundt ham er bare ”stimulanser og erotisk brennstoff” (Haugan:157). Det er godt sett. Hos Kolloen fører lignende og annen manipulerende adferd hos dikteren stadig til utbrudd i teksten som ”ho-ho!”.

Sammen med spekulative adverb, episke spørsmål, sidereplikker, dialektale uttrykk og hyperboler og merkelig sammenskrudde at-setninger, er eksklamasjon eller utbrudd et typisk stiltrekk ved Knut Hamsuns tekster. Men vi må bare gjette her om det er dikteren Hamsun som kommer med disse utbruddene i Kolloens biografi eller om det er biografen selv som sitter på skulderen til dikteren og hoier ham frem.

Ellers må vi bare leve med at forlaget Gyldendal har brukt store ressurser på en Hamsun-biograf som har brukt flere år på et biografiprojekt nesten uten å vise interessere for å gå dypere inn i eller kommentere utfyllende i hvert fall deler av Hamsuns store dikteriske livsverk gjennom et langt og svært arbeidsomt liv. Ønsker man nylesninger eller nytolkninger av disse Hamsun-tekstene eller forsøke å forstå dem bedre ut fra den konteksten dikteren selv levde og skrev i, må man derfor lete i andre forlag enn Hamsuns eget.

Tore Hamsun ga sitt etterkrigspublikum det vi kan kalle en familiebiografi om Knut Hamsun med alle sine iboende muligheter og fallgruver. Robert Ferguson skrev en standardbiografi som legger seg et sted mellom Life-and-Letters og Life-and-Times, et verk som i forbausende grad har blitt stående som troverdig og velskrevet og der særlig Amerika-delen er blitt berømmet.

Lars Frode Larsens monumentale 3-bindsværk om den unge Hamsun er en vitenskapelig litterær biografi som vil bli stående som et massivt og dyptpløyende referanseverk for alle Hamsun-forskere i all uoverskuelig fremtid. Over femten hundre sider

---

²¹ Siden forlaget og Kolloen så massivt har markedsført det omfattende dokumentasjonsarbeidet bak biografien, må det være legitimt å spørre om arbeidet – eller Kolloens deltakelse i det - likevel har vært for dårlig når det gjelder nord-norske forhold og dikterens Amerika-opphold. Den eldre Hamsun var jo også en folkloristisk forfatter med røtter i den unike, sammensatte og flerspråklige nord-norske kulturen.

med et note- og kildeapparat på flere hundre plukker han fra hverandre alle Hamsun-myten den unge dikteren selv så behendig snekret sammen, og som Tore Hamsun nesten helt ukritisk viderekolporterer. Og da er Larsen ikke kommet lenger enn til våren 1893! Larsen begir seg også ut i det svært arbeidskrevende og problematiske feltet ”intertekstualitet”, altså den åpenbare eller mulige litterære påvirkningen på Hamsuns forfatterskap (hva han hadde lest, helt eller delvis osv.).²² Men også nye og uoppdagede tekster av den unge Hamsun (ofte under pseudonym) har Larsen, også med hjelp fra andre forskere, lyktes å grave frem før glemselen og støvet antagelig hadde lagt seg over dem for godt.²³

Jørgen Haugan med sin velskrevne og reflekterte litterære biografi er den mest kritiske til Hamsun og hans litterære prosjekt, og han er den biograf som sammen med Larsen også punkterer de fleste romantiske forfattermyter om lidelse og genialitet. I tillegg legger han et helt annet kritisk lys på Hamsuns forføreriske språkkunst og den litterære dekkoperasjonen han lykkes med etter krigen med sin selvbiografiske roman *Paa gjengrodde Stier* (1949). For Haugan er det mer enn problematisk å forsøke å skille språkkunstneren og nazisten Hamsun. Det forholder seg snarere motsatt: ”Hamsun er en språklig tryllekunstner, en forfører, som kamuflerer brune politiske holdninger bak en suggererende stil.”²⁴ Skulle Haugan få allment gjennomslag for disse synspunktene i Norge²⁵, ville han (slik han selv ser det) samtidig frigjøre nordmennene fra forestillingen om at store nasjonale diktere nødvendigvis må være gode mennesker.

Skulle noen norsk Hamsun-biografi oversettes til engelsk for det internasjonale markedet, måtte det først og fremst være Haugans og Larsens bøker. Larsens kanskje særlig pga. den internasjonale Hamsun-forskningen og den store interessen for dikteren utenlands. Og hvis det i Hamsun-året også skulle settes fokus på en Hamsun-forsker under Brageprisutdelingen, fins det vel knapt en bedre kandidat til Hedersprisen enn Lars Frode Larsen.

Første del av Ingar Sletten Kolloens to-bindts Hamsun-biografi er en litt alderdommelig, språklig haltende og kildevaklende blanding av et Life-and-Times-verk og en

²² Lars Frode Larsen skriver som den første biograf om ”Hamsuns bokkasse” som den unge dikteren ofte hadde med på sine mange reiser og flyttinger. Hamsun skiftet adresse rundt 50 ganger mellom 1879 og 1895, altså gjennomsnittlig tre flyttinger i året.

²³ Jfr. *Livsfragmenter. Ni noveller* fra 1988 og *Over havet – Artikler. Reisebrev* fra 1990 m.fl.

²⁴ Jfr. kronikk i Aftenposten 9. des. 2008. – Hvis Haugan med ”brune politiske holdninger” mener at det fantes klart nazistisk tankegods allerede i Hamsuns 90-tallstekster, er faren for å begå en anakronisme absolutt til stede. Kan det industrielle og nøye planlagte folkemordet på jødene og andre ”mindreverdige” få tilbakevirkende kraft på Hamsuns tekster et halvt århundre før? Det virker åpenbart urimelig. Men Hamsuns aristokratiske radikalisme og klare antidemokratiske holdninger var allment kjent allerede da (1890) – han skjulte dem heller ikke. De delte han for øvrig med Ibsen og flere norske kulturpersonligheter på den tiden. Han var altså i godt selskap. Mer fruktbart er det kanskje å snakke om fascistisk tendens eller latens i deler av Hamsuns forfatterskap.

²⁵ Haugan har arbeidet og vært bosatt i København i mange år.

fiksjonalisert personbiografi på grensen til en biografisk roman, og som nok må betegnes som et rent forlagsprodukt (for salg). Noe vellykket faglig og litterært prosjekt er det vanskelig å kalle dette. I stort monn er det ikke annet en reproduksjon av litteraturhistorisk standardviten pakket inn i et forsøk på å levendegjøre Hamsuns spraglende og omskiftlige kunstnerliv. Spørsmålet er om Kolloen i det hele tatt har begreper til å forstå og beskrive Hamsuns raffinerte og modernistiske skrivekunst.

Vi skal også merke oss at de aller fleste Hamsun-biografer har hatt sitt biografiske verk som et mer eller mindre livslangt prosjekt, mens Ingar Sletten Kolloen har vært en ren oppdragsskriver over en relativt sett kort periode. Det merkes først og fremst på tekstens dybde, klarhet og ikke minst refleksjonsnivå. Overraskende er det kanskje også at forlaget (med sine mange kvinner) har sluppet igjennom Kolloens til tider kjekkasaktige og ureflekterte kvinnesyn²⁶, men her halter også fremstillingen mellom lett nedsettende kvinnekommentarer fra gutterommet og ren avsky for dikterens velkjente misogyni.

Hamsun-kjenneren Henning Howlid Wærp får avslutte denne klagesangen over en forfeilet og noe "hypet" Hamsun-biografi: "Omtalen av Dagny i *Mysterier* er også høyst diskutabel. Når Kolloen omtaler henne som "en kokotte, like billig som en tøs når det kommer til stykket" (s.185), er han i hvert fall i utakt med store deler av forskningslitteraturen på romanen."²⁷

Kilder

---

²⁶ Her dreier det seg ikke bare om biografens egne utsagn, men også om hvilke sitater han velger å bruke i fremstillingen. Jfr. s. 172, 173, 185, 281, 316 osv. Selv om en biograf identifiserer seg sterkt med sitt objekt, er det ikke sikkert det er nødvendig å "henge seg på" alle hans sexistiske uttalelser, særlig ikke når de rammer dikterens aller nærmeste.

²⁷ Jfr. <http://uit.no/getfile.php?PageId=977&FileId=84>

Hamsun-biografier som er omtalt:

Ferguson, Robert: *Gåten Knut Hamsun*. Oslo: Dreyer Forlag 1988 (originalens tittel: *Enigma. The Life of Knut Hamsun*, 1987).

Hamsun, Tore: *Knut Hamsun*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 1976 (bearbeidet utgave av biografi utgitt i 1952 og 1959).

Hansen, Thorkild: *Prosessen mot Hamsun*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 1978 (2. opplag, original tittel: *Processen mod Hamsun*, 1978).

Haugan, Jørgen: *Solgudens Fall. Knut Hamsun – en litterær biografi*. Oslo: Aschehoug 2004.

Kolloen, Ingar Sletten: *Hamsun – Svermeren og Hamsun – Erobreren*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS 2003 og 2004.

Larsen, Lars Frode: *Den unge Hamsun, Radikaleren – Hamsun ved gjennombruddet og Tilværelsens Udlænding – Hamsun ved gjennombruddet*. Oslo: Schibsted Forlag 1998, 2001 og 2002.

Skavlan, Einar: *Knut Hamsun*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 1929 (2. utg. 1934).

Litteraturteoretiske verk etc.:

Egeland, Marianne: *Biografiens retorikk*. Oslo: Doktorgradsavhandling ved Det historisk filosofisk fakultet UiO 2001 og *Hvem bestemmer over livet? Biografien som historisk og litterær genre*. Oslo: Universitetsforlaget 2000.

Lothe, Jacob o.a.: *Litteraturvitenskapelig leksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget o.a. 1997.

Nag, Martin: *Geniet Knut Hamsun – en norsk Dostojevskij*. Essays. Oslo: Solum Forlag 1998.

Nilsen, Tone Ingeborg: *Bibliografi over Knut Hamsun 1970-1980*, hovedfagsoppgave ved Statens Bibliotekshøgskole. Oslo: 1981.

Skjønberg, Simen (red.): *Det uskyldige geni. Fra debatten om "Prosessen mot Hamsun"*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS 1979.

Øyslebø, Olaf: *Hamsun gjennom stilen. En studie i kunstnerisk utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S 1964.

Tekster av Knut Hamsun:

”**Et Spøgelse**” (”Oplevede Smaating”) i *Kratskog* (1903), s. 177 f. *Knut Hamsun. Romaner og fortællinger*, bind IV. Kristiania og København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag 1908.

”**Lars Oftedal**” i *Artikler 1889-1928* (red. Francis Bull), s. 9 f. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 1939 (3. utg. 1968).

- - -

Om forfatteren: **Knut Michelsen** (f. 1952) er bosatt i Ås utenfor Oslo og har skrevet en hovedfagsavhandling om Hamsun-biografier med tittel: - *Ensom, lidende og genial – biografiske fremstillinger av den unge Knut Hamsun – en retorisk og kritisk studie* (UiO, 2005). Han har også holdt foredrag over emnet på Hamsun-dagene (2006) og Melbu-dagene (2007). Han underviser i norsk på Drømtorp vgs. i Ski. (i permisjon).